

אלא מניעת אסון. ועיין בא"ח שהביא הבית יוסף שם, בענין עובר קיר נטוי: "וא"ת ההולך תחת קיר נטוי ועל הגשר שמזכירין עונותיו יברך, וי"ל כיון שדבר קצר הוא לעבור במהרה אינו נחשב לסכנה שמברכין עליה". ומבואר שגם עובר תחת קיר, אם היה בזמן מרובה והסכנה סבירה, היה צריך להודות. ומה שכתב מר"ן שנפל עליו קיר לאו דוקא, ואפשר שכוונתו לחייב בעובר תחת קיר מדין עוברי דרכים, ותשובתו שאין זה בגדר סכנת עוברי דרכים, אלא משיגרא דלישנא לא משמע כן.

ונסיים בברכה במי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב נצח סלה ועד.

בברכה ובידידות

א. בקשי-דורון

של אסון, שאלות מעין אלו שואלים רבים בעת נסיעה וכדומה, ונראה שהדוגמאות לאו דוקא, מקור הדוגמאות של מר"ן הוא תשובת הריב"ש שהביא בבית יוסף שם, ועיין שם שכתב הדוגמא שבא עליו ארי להרבות הכ"ש שאם היוצא לדרך שנכנס בחשש סכנה של ארי, כשבא עליו ארי וניצל בעיר לא כ"ש. ובתשובה שם רואים ברור הגדר, שכל נס שמברכים עליו שעשה לי נס לדעת הריב"ש מברכים גם הגומל, ולפי"ז ההגדרה היא שניצול ממיתה ע"י נס, שאם בדרך הטבע ובצורה שיגרתית היה בסכנת מיתה ורק בדרך נס ניצל, יברך, ולא משנה אם התעורר הנזק או שודאי היה צריך לבא. לפ"ז אם נשלחה המעטפה ובצורה שגרתית עמדה לפתיחה, ורק בדרך נס לא נפתחה חייבים להודות, אבל אם מאמצעי בטחון שננקטו נבדקה המעטפה אין זה נס,

סימן כ.

בדין מחמר ושביתת בהמתו

הוא ממ"ש בטואו"ח סי' שה', בדין אין רוכבים ע"ג בהמה בשבת וחל"ש הסוברים: "וכ' הרא"ש דבירושלמי קאמר מפני שהוא מצווה על שביתת בהמתו, ויש לתמוה דכיון דקיימ"ל דהחי נושא את עצמו א"כ אינו מצווה שלא לרכוב ע"ג בהמתו. ושמא י"ל שאע"ג שאינו מצווה על רכיבתו ע"ג בהמה, מ"מ כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה ה"ה עובר על שביתת בהמתו". הרי דעיקר המצוה שהבהמה לא תצטער בשבת וגם בלי איסור מלאכה עוברים על איסור זה, עכ"ד.

אך אם כן איך נפרנס משנה ערוכה בע"ז דף י"ד, בן בתירא מתיר בסוס למכור לגוי הואיל ואין מלאכתו אלא לרכיבה, ומכיון דחי נושא א"ע, לא שייך לגזור מכירה אטו שאלה ושכירות. מבואר שאינו עובר על שביתת בהמתו בזה שהגוי ירכב על הסוס שלו, ואף גם בירושלמי בע"ז אמרי' בן בתירא ור"ג שניהם אמרו דבר אחד, דר"ג אומר חיים פטור, וכן סובר בן בתירא דסוס מכיון דמיוחד לרכיבה, אין מקום לאסור אטו שאלה ושכירות. [וגבי אזהרת

ב"ה, א' כסלו תשמ"ג

כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם

מוהר"ר אליהו בקשי-דורון שליט"א

הרב הראשי וראב"ד דחיפה

רב שלומים,

הריני מאשר בזה קבלת ספרו החשוב, בנין-אב אשר הואיל לשלוח לי, ואמנם הספר הנ"ל הגיע לידי במועדו, בירח האיתנים — ולא היה באפשרות כלל, בגלל הטרדות הסובבות אותי להודות לכת"ר על הספר.

והואיל ואידחי עד היום, וכעת הנני להביע לכת"ר נ"י את תודתי וברכת.

בפתחי את ספרו ראיתי מ"ש כסי' יא' בענין המ"ע של למען ינוח, והעלה דיש מן הראשונים הסוברים דעובר על המ"ע גם אם אין בו איסור מלאכה. והב"י הוא מן הסוברים כן. וההוכחה לזה

שביתת בהמתו למחמר ורק במחמר כההיא דפסחים אסור גם שבות. והמג"א מיירי בשביתת בהמתו וכזה שבות שריא.

והנה בטור יורה דעה סי' רצ"ז כתוב, היושב בקרון הקשור לשור וחמור להרי"ף לוקה דאזלא מחמתיה, ודלא כשמואל בב"מ דף ח' דאפי' ותני' חכמים פוטרים את היושב בקרון וס"ל דרכוב לא קני ומסיק פטור, וכן הוא מסקנת הרא"ש שם. וכתב ע"ז הבי"י: "מ"ש רבינו ע"ד הרי"ף וכ"ה מסקנת הרא"ש אע"פ שהרא"ש כתב שתי הסברות ולא הכריע ביניהם משמע לרבינו שהוא סובר כהרי"ף מאחר שהביא דבריו באחרונה, אבל אין זה הכרע ואדרבה בפ"ק דב"מ פסק כשמואל דרכוב לא קני והרמב"ם פסק כרי"ף עכ"ל הבי"י. ומעתה לפי דברי הטור בדעת הרא"ש דהיושב בקרון לוקה משום דאזלא מחמתיה וא"כ הרוכב ע"ג בהמה הו"ל מחמר דאזלא מחמתיה, ושפיר י"ל בטעמיה דאין רוכבין ע"ג בהמה משום שביתת בהמה דהיינו מחמר, דאף דחי נושא את עצמו מ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא, ואף לפימ"ש הבי"י בדעת הרא"ש דהיושב בקרון אינו לוקה וס"ל דרכיבה לא קני, וא"כ הרוכב לא היה מחמר, ושפיר הק' הבי"י למה הביא הרא"ש את הירושלמי הלוא קיימ"ל דחי נושא את עצמו, וזה הלוא פשוט מצד הסברא דאיסור שבות לא גזרו כבהמתו וכמ"ש הר"ן בפ"ק דשבת לגבי שביתת כלים אליבא דב"ש דמודה בטוענין קורת ביה"ב אף דהוא שבות.

והנה הטור באור"ח סי' שה' פסק מי שיש לו נער עכו"ם ורוכב על בהמה בשבת כשמוליכה להשקותה א"צ למונעו שהרי החי נושא את עצמו. ובב"י הביא שכ"כ המרדכי פ"ק דשבת: "להניח עכו"ם לרכוב על סוס בשבת לא ידעתי איסור דבשום מקום לא מצאנו שגזרו על שביתה דרבנן ורכיבת סוס דרבנן הוא. שהחי נושא את עצמו עכ"ל. ולפמ"ש בסמוך לדעת הירושלמי אפשר דאסורא עכ"ל הבי"י. ולפי המבואר הבי"י הולך לשיטתו מכיון שלפ"י דעת הרא"ש ברוכב אין בו משום מחמר והרא"ש במשנה הביא דברי הירושלמי דטעם שאין רוכבים הוא משום שביתת בהמתו. ולפ"י מוכח דגם כשביתת בהמה גרידא שאינו מחמר אסרו באיסור שבות. ולכן כתב הבי"י דגם אם נער עכו"ם רוכב על סוס, אף שאין כאן מחמר יש לאסור. ולפ"י שפיר תמה הבי"י למה באמת אסור אם אין בו אלא איסור שבות, והלוא מצד הסברא אין לאסור

שביתת בהמה מלאכה כתיבא, רש"י שבת צ"ג. וכן שנינו בשבת קנ"ג מי שהחשיך בדרך אם אין עמו נכרי מניחו על החמור, ובגמ' שם והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה וכו'. א"ר אבא מניחו עליה כשהיא מהלכת ע"ש. הרי אף שהבהמה טעונה משא לעייפה כל עוד אין בו שום גדר מלאכה לא מזהר עליה.

ובביאור דברי הבי"י נראה, דהנה בספ"ק דשבת שנינו: "ושוין אלו ואלו שטוענין קורת בית הבד. וכ' הר"ן דאף לב"ש דאית להו שביתת כלים דאורייתא. מ"מ מודים בזה, "משום דא"י עביד ליה בשבת ליכא חיוב חטאת, דכי אמרינן דסחיטת זיתים וענבים אם מלאכה הוא, ה"מ בזיתים וענבים שלא ריסקו מבעוד יום, דהו"ל מפרק, אבל הני ליכא בה מלאכה גמורה ליתסר משום שביתת כלים". דבאיסור שבות אינו מזהר על שביתת כלים ולכן אין איסור לטעון קורת בית הבד.

ורעק"א ז"ל בחי' העיר על הר"ן, שמתוך דבריו משמע שדבר זה שאיסור שבות לא אסור בשביתת כלים הוציא מדעתו. והלוא גמ' מפורשת היא בר"פ מי שהחשיך כל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחילה.

אכן המג"א בס' שה' כתב דאין איסור שבות כמלאכת הוצאה ומשום הכי אין איסור כשהבהמה יוצאת עם משא בכרמלית והיסוד לזה הוא הגמ' הנ"ל, כל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחילה. אולם התוספת שבת תמה על המג"א כי בע"כ צ"ל דאין הכוונה בגמ' הנ"ל דאין איסור כלל בזה, שהרי סוגיא ערוכה בפסחים ס"ו בחל ע"פ בשבת ולא הביא סכין לשחיטה, אם פסחו טלה תוחב לסכין בצמרו, ופריך בגמ' והלא מחמר הוא, ומשני דמחמר כלאחר יד, ופריך דנהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא דרבנן מיהא איכא, ומשני היינו דקא בעי' מיניה דבר שיש לו היתר מן התורה, ודבר שבות עומד לפניו כלאחר יד במקום מצוה מהו. מוכח דאף איסורי דרבנן אסור כבהמתו. ובע"כ הא דריש פרק מי שהחשיך דקאמרינן כבהמתו מותר, היינו רק באופן שהחשיך לו בדרך שאדם בהול על ממונו, אבל בלאו הכי כודאי אסור. ולפ"י א"ש שכתב זה הר"ן "מסתברא" דבשביתת כלים ליכא איסורא בשבות דרבנן.

וע' במחצית השקל שם שהודה להתוס' שבת אלא שהמליץ בעד המגן אברהם דיש הכול בין

צ"ד, "מפני שמלאכת הסוס אם היה אדם עושה אותה אין חייב עליה חטאת דלרכיבה עומד והחי נושא את עצמו, והא דאסרו למכור בהמה גסה לנכרי משום שאלה ושכירות ואי נמי באושיל ומיגר לאו איסור דאורייתא איכא" עכ"ל. לכאורה משמע שבשאלה ושכירות איסור מדרבנן מיהא איכא. (אף פרש"י ע"ז דף י"ד: כתב: "מתיר בסוס שאין במלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבות הוא ואינה מלאכה משום שחי נושא את עצמו, לא איכפת לך אם מותר להשאילו ולהשכירו" עכ"ל. וזה תלוי אם היושב בקרון לוקה ורוכב הו"ל מחמר, בע"כ צ"ל דאסור להשאיל ולהשכיר סוס לגוי דמדרבנן מיהא אסור. אך א"כ דהיושב בקרון אינו לוקה ורוכב לא היה מחמר, י"ל דחלוק מחמר מדין שביתת בהמה. ובשביתת בהמה אין איסור שבות כלל וכמ"ש המגן אברהם והמחצית השקל. או דאף בשביתת בהמה למ"ד אסור שבות לפי ד' הב"י בשיטת הרא"ש).

יה"ר שיזכה ללון בעמק הלכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא להגדיל תורה ולהאדירה ככל משאלות לבו.

בברכת התורה

ידידוש"ת

יוסף שלום אלישיב

וכמ"ש הר"ן הג"ל. ודבר זה אנו למדים מזה ששנינו בספ"ק דשבת ושוין אלו לאלו שטוענין קורת ביה"ב וכמ"ש"ל. ומאי נ"מ בין שביתת כלים לשביתת בהמה. ותירץ הב"י: "ושמא י"ל שאע"ג שאינו מצווה על רכיבתו ע"ג בהמה (דודאי מן התורה אינו עובר על שביתת בהמתו בכה"ג), מ"מ כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה הרי הוא עובר על שביתת בהמתו", היינו דבזה חלוק דין שביתת כלים מדין שביתת בהמה, דמזה שאמרה התורה למען ינוח שבהמתו תנוח בשבת ותשבות ממלאכה האסורה מן התורה, מזה אנו למדים שאם עבר ע"ז ובהמתו עבדה בשבת עובר גם על איסור צער ב"ח. גדולה מזו כ' בפמ"ג א"א סימן שה' סקס"ח: "אף למ"ד צעב"ח דרבנן, בשבת דבר תורה ולמען ינוח". ולכן אף דבשביתת כלים מוכח דשבות לא גזרו בהם, מ"מ שביתת בהמה דכלול בזה גם צער בעלי חיים, שפיר י"ל שאסור גם בבהמה. ושפיר הביא הרא"ש את טעם הירושלמי שאין רוכבין על גבי בהמה משום שביתת בהמה.

אך זה פשוט מדאורייתא אינו עובר על שביתת בהמה אא"כ עבדה מלאכה האסורה מן התורה, ומשום כך בן בתירא מתיר בסוס שהוא מיוחד לרכיבה, דחי נושא ע"א, והיינו שהוא מתיר למכור לגוי דלא גזרינן אטו שאלה ושכירות, שהרי שאלה ושכירות אינו אסור אלא מדבריהם. ופרש"י שבת

סימן כא.

כיסוי המקוה בלוחות והסרת הכיסוי בשבת.

כיסוי בור ודות שבקרקע כמבואר בשו"ע אור"ח סימן שח' סעיף י'.

תשובה:

ראיתי כיצד מכסים המקוה בערב שבת ע"י לוחות העשויות חלקים חלקים, ויש לדון בדבר משלשה טעמים.

א. אם לאפשר הכיסוי, משום האיסור לרחוץ

שאלה:

במקוה הטהרה לגברים בשכונת הדר הכרמל בעירנו, מכינים המקוה מיום שישי לטובלים טבילת שחרית ביום שבת קדש, לפני התפלה. כדי להקל על הטובלים בימות החורף, התקינו לוחות "קל-קר" המכסים את המקוה כדי שהמים לא יתקררו עד שבת בבקר. ונשאלתי אם יש בזה איסור משום סחירת אהל בשבת, בשעה שמגלים הכיסוי, ואם צריך לעשות בית אחיזה לכל לוחות הכיסוי, כדין